

УДК 342.78

Ю.В. ЮРЧЕНКО, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ

Ключові слова: адміністративні суди, адміністративно-правове регулювання, об'єкт, діяльність, адміністративно-правові відносини

В умовах утвердження засад правової держави та розвитку громадянського суспільства є об'єктивно виникає необхідність врегулювання суспільних відносин між суб'єктами владних повноважень та фізичними і юридичними особами, які відстоюють свої права, свободи та законні інтереси. Провідним елементом зазначеного є система адміністративного судочинства, яка розпочала своє тяжке становлення з прийняттям у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України, вагоме місце у зазначеній системі відіграють норми адміністративного права.

Весь цивілізований досвід свідчить про те, що універсальним показником стану суспільства є стан судочинства в країні. Вважати, що саме пособі законодавство (яким би досконалим воно не було) здатне гарантувати нам правову і демократичну державу – це небезпечна правова ілюзія. Якщо судочинство в кризі, то в кризі й усе суспільство, тому що правосуддя є засобом забезпечення суспільного порядку, котрий є джерелом суспільного благополуччя [1, с.71; 2, с.90]. Тематика розгляду адміністративних судів як об'єкту адміністративно-правового регулювання є досить актуальною.

В основу побудови нової судової системи повинен бути закладений механізм дотримання та реалізації конституційних засад організації та функціонування судової влади.

Це, у свою чергу, сприятиме правильному та ефективному розгляду справ, наближенню правосуддя до громадян, усуненню корупції в судах [3, с.3]. І адміністративні суди в цьому випадку, звичайно не є виключенням.

Окремі аспекти, що так чи інакше стосуються діяльності судів та адміністративних судів як об'єкту адміністративно-правового регулювання, були предметом дослідження таких вчених, як В.Б. Авер'янов, О.В. Білова, В.М. Бевзенко, В.М. Василенко, К.Л. Василяка, Л.С. Виноградова, В.В. Галуцько, Т.В. Галаденко, О.В. Гончаренко, Ю.Г. Дем'янчук, Р.В. Ігонін, О.М. Коротун, В.В. Крижанівський, М.В. Маргарітов, В.М. Мартиненко, С.Ю. Обрусна, О.М. Овчаренко, В.І. Олефіра, О.І. Остапенка, Л.Б. Пантелейчук, Г.О. Свіда, В.С. Смородинський, О.М. Собоєв, І.Х. Темкіжев, Н.В. Чернишова, В.К. Шкарупи та ін. Проте вони розкривали окремі аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності судів, адміністративних, господарських судів, не здійснивши комплексного аналізу в зазначеній сфері.

В.Б. Авер'янов вважає, що проблема верховенства права може бути з'ясована і розв'язана лише в контексті налагодження таких взаємостосунків (відносин) людини з державними органами та їх посадовими особами, які максимально орієнтовані на ефективне забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, подібний стан даних відносин потребує відповідного правового регулювання – і, перш за все, за допомогою норм адміністративного права [4, с.60].

У новому тлумачному словнику української мови експлікація слова «об'єкт» розшифровується, як явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність, увага та ін. [5, с.392].

В.О. Котюк, досліджуючи поняття, види і структуру правовідносин зазначає, що об'єктами правовідносин можуть бути матеріальні і духовні цінності. До матеріальних цінностей відносяться засоби виробництва, майно, речі, гроші, цінні папери тощо. До духовних цінностей відносяться твори мистецтва, культури, життя, честь і гідність особи, авторські

права тощо. Об'єктами правовідносин, на його думку, можуть бути ті об'єкти, які знаходяться в цивільному товарообігу, а також діяльність і поведінка суб'єктів [6, с.29]. На слушний погляд В.В. Копейчикова, об'єкти правовідносин – це ті реальні соціальні блага, які задовольняють інтереси й потреби людей і з приводу яких між суб'єктами виникають, змінюються чи припиняються суб'єктивні права та юридичні обов'язки [7, с.107].

Від теорії права поступово переходячи до адміністративного права, хотілося б акцентувати увагу, що адміністративне право в цілому та адміністративна норма, зокрема, регулюють широкі суспільні відносини, що виникають між учасниками адміністративних справ та суб'єктами публічної адміністрації, між вищими та підпорядкованими їм по службі органами і посадовими особами адміністративних судів.

Якщо звернутися до сучасної теорії адміністративного права, то матимемо змогу спостерігати, що кожна соціальна система управління складається з двох самостійних, але взаємопов'язаних підсистем: управляючої (тобто тієї, яка управляє) та керованої (тієї, якою управляють), або суб'єкта управління та об'єкта управління [8, с.160].

Правильно в своїх наукових працях зазначає відомий широкому загалу російський вчений Д.М. Бахрах, що адміністративні правовідносини мають свій склад (структуру). Його елементи – суб'єкти (учасники), об'єкт (те, з приводу чого виникли правовідносини) та зміст [9, с.40].

Д.М. Бахрах влучно констатує, що в юридичній літературі існують різні переконання щодо питання про те, що саме є об'єктом правовідносин. Одна група авторів в якості єдиного об'єкта правових відносин визнає дії, поведінку людей, а інша група вчених, у свою чергу, виділяє об'єкт майнових відносин, що іноді називається предметом (матеріальні предмети і речі), та об'єкт немайнових відносин (дії, поведінку людей) [9, с.40–41]. На погляд Д.М. Бахраха, уявляється, що при аналізі слід враховувати наявність безпосереднього

та більш віддаленого об'єкту. Безпосереднім об'єктом адміністративних правовідносин є воляова поведінка людини, його діяння. А через керовані діяння наявний вплив на процеси, на матеріальні предмети, інформацію, продукти духовної творчості [9, с.40–41].

В.К. Шкарупа в своїх творах констатує, що об'єктом адміністративно-правових відносин є суспільні відносини, що уособлюють у собі характер діяльності окремих суб'єктів права, юридичні наслідки їх поведінки, певні правові інтереси, у т.ч. майнового чи немайнового характеру та ін. При цьому він також окремо виділяє такий додатковий елемент, як предмет правовідносин, якими можуть бути окремі речі, предмети, майно тощо [10, с.26]. Г.Г. Забарний та Р.А. Калюжний вважають, що об'єктом адміністративних правовідносин є сама управлінська діяльність у сфері державного управління [11, с.187].

В.В. Галуцько зазначає, що об'єкти правовідносин – це те, на що спрямовано інтереси суб'єктів, з приводу чого останні вступають в адміністративно-правові відносини. [12, с.56]. С.В. Ківалов і Л.Р. досить влучно зазначають, що об'єктом адміністративного права є певна дія, поведінка людей, речі та матеріальні предмети [13, с.17]. На думку Ю.П. Битяка, об'єкт – це те, заради чого виникають правовідносини. Об'єктом правовідносин, предметом адміністративних правовідносин будуть об'єкти матеріального характеру, тобто майно, речі [14, с.41–42]. На погляд Л.Л. Попова, об'єктом адміністративно-правових відносин є воля, свідомість і опосередкована ними поведінка (дії) тих ким управляють в сфері реалізації виконавчої влади, іноді в якості об'єкта адміністративно-правових відносин називають будь-який матеріальний предмет (наприклад, знаряддя правопорушення), забуваючи при цьому, що адміністративно-правовому регулюванню підлягає не річ, а дія людини по відношенню до цієї речі [15, с.82–83].

Деякі вчені зазначають, що обов'язковим атрибутом об'єкта адміністративно-правових відносин, є його предмет, до якого вони відносять об'єкти матеріального характеру, тоб-

то, майно, окремі речі, предмети тощо [15, с.82–83; 14, с.41–42; 10, с.26; 13, с.17].

Таким чином, ми погоджуємося з переконаннями наведених вище вчених в теорії права та адміністративного права і констатуємо, що вони не мають суттєвих антагоністичних протиріч, наводять дещо схожі погляди, містять «раціональне зерно» щодо визначення об'єкта адміністративних правовідносин.

Продовжуючи дослідження, підкреслюємо, що на нашу думку, у науковій юридичній літературі розглядають об'єкт адміністративно-правових відносин, так би мовити, у двох площинах це – з одного боку, об'єкти матеріального світу, тобто речі, майно, а з іншого підходу, певні дії, що являють собою характер діяльності окремих суб'єктів права, правовий інтерес, юридичні наслідки поведінки цих суб'єктів.

Перш ніж дати дефініцію об'єкту адміністративно-правових відносин у сфері регулювання діяльності адміністративних судів, доречно буде звернутися до історичного екскурсу в цій сфері.

О.Г. Свида досліджував у своїх працях дещо суміжну з нами проблематику, а саме розвиток системи адміністративного судочинства у різні історичні періоди, наприклад Союзу РСР і незалежній Україні. У його доробках радянський період поділено на такі етапи: а) 20-ті роки ХХ сторіччя – позитивна наукова дискусія в умовах НЕПу, учасники якої схилилися до потреби виокремлення адміністративної юстиції; б) 30-ті – початок 50-х років ХХ сторіччя – поставлення під заборону цієї ідеї як такої, що суперечить принципам соціалізму; в) середина 50–80-тих років – поступове відновлення інтересу до адміністративної юстиції через потепління політичного клімату в країні. За думками вченого період поступового створення адміністративних судів поділено на два етапи: а) кінець 80-х – червень 1996 року – загальна демократизація суспільства, визнання пріоритету прав і свобод людини і громадянина, універсалізація судової юрисдикції по скаргах, активне пропагування ідеї створення адміністративних

судів; б) від 28.06.1996 року – закладення основних принципів судоустрою і судочинства, в тому числі спеціалізації судів, в Конституції України, поступове створення адміністративних судів. О.Г. Свида констатує, що створення адміністративних судів можна розглядати як об'єктивний історичний процес, обумовлений потребами розвитку демократичного правового суспільства [16, с.8].

Адміністративні суди є правозахисними органами за своєю природою, що і обумовило їх головне завдання, а саме: захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. У вітчизняній історії становлення і розвиток адміністративних судів відбувались поступово в міру демократизації суспільства і створення належних умов соціально-політичного і правового характеру та здійснювались поетапно [16, с.12].

Провідним нормативно-правовим актом, на основі якого здійснюється адміністративно-правове регулювання діяльності адміністративних судів, є Закон України «Про судоустрій та статус суддів», в преамбулі якого стверджується, що він визначає правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні з метою захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави на засадах верховенства права, визначає систему судів загальної юрисдикції, статус професійного судді, народного засідателя, присяжного, систему та порядок здійснення суддівського самоврядування та встановлює систему і загальний порядок забезпечення діяльності судів та регулює інші питання судоустрою і статусу суддів [17].

Але звичайно, це не один нормативно-правовий акт, за допомогою якого здійснюється регулювання діяльності в сфері адміністративних судів можна назвати інші закони України, серед яких, наприклад, «Про порядок висвітлення діяльності органів державної

влади та місцевого самоврядування в Україні у засобах масової інформації», «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації» тощо.

У окресленому вище аспекті, на наш погляд, більш спеціально слід узагальнити, що об'єктом адміністративно-правових відносин в аналізованій сфері є вся гама діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення діяльності адміністративних судів, а також адміністративна відповідальність, яка застосовується суддею адміністративних судів за ст.185-3 КУпАП [18].

Таким чином, підсумовуючи наведений вище матеріал, об'єктом адміністративно-правових відносин у сфері регулювання діяльності адміністративних судів є право фізичних і юридичних осіб на захист від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, а також діяльність публічної адміністрації щодо створення, реорганізації та ліквідації адміністративних судів, визначення адміністративно-правового статусу суддів і державних службовців адміністративних судів, забезпечення прийому громадян, доступу до публічної інформації, регулювання суддівського самоврядування; організації захисту суддів і притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, виконання матеріально-технічних операцій та адміністративних проваджень, які здійснюються суддями адміністративних судів за ст.185-3 КУпАП.

ЛІТЕРАТУРА

1. Неленько Г. Перспективи громадянського суспільства в Україні / Г. Неленько // Наукові записки. – 2002. – Вип. 20. Сер. «Політологія і етнологія». – С. 69–77.

2. Тарановська В. Р. Належне фінансування судової гілки влади – один з аспектів системи гарантій судової незалежності / В. Р. Тарановська // Закарпатські правові читання : матеріали IV Міжн. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (м. Ужгород, 9–10 квітня 2012 р.). – Ужгород, 2012. – С. 89–92.

3. Нечипорук С. В. Конституційні засади організації та функціонування судової влади в Україні (питання теорії та практики) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / С. В. Нечипорук. – Київ, 2011. – 19 с.

4. Авер'янов В. Б. Утвердження принципу верховенства права у новій доктрині Українського адміністративного права / В. Б. Авер'янов // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 11 (61). – С. 57–63.

5. Новий тлумачний словник української мови : [у 3-х т.] / уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : Вид-во Аконт. – Т. 2 : К–П. – 927 с.

6. Котюк В. О. Основи держави і права : навч. посіб. / В. О. Котюк. – К. : Вентурі, 1997. – 224 с.

7. Правознавство : підручник / [Демський С. Є., Ковальський В. С., Колодій А. М. та ін.] ; під ред. В. В. Копейчикова. – 6-е вид., стер. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 736 с.

8. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ / В. М. Плішкін. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 1999. – 702 с.

9. Бахрах Д. Н. Административное право России : учебник для вузов / Демьян Николаевич Бахрах. – М. : НОРМА, 2002. – 444 с.

10. Адміністративне право України : [посіб. для підготовки до іспитів] / Г. Г. Забарний, Р. А. Калюжний, В. О. Терещук, В. К. Шкарупа. – К. : Вид. Паливода, 2001. – 194 с.

11. Забарний Г. Г. Основи держави і права : навч. посіб. / Г. Г. Забарний, Р. А. Калюжний, В. К. Шкарупа. – К. : Вид. Паливода, 2002. – 384 с.

12. Адміністративне право України : навч. посіб. : [у 2-х т.] / [Галуцько В. В., Олєфір В. І., Пихтін М. П. та ін.] ; за заг. ред. В. В. Галуцька. – Херсон : ХМТ, 2011. – Т. 1 : Загальне адміністративне право. – 320 с.

13. Ківалов С. В. Адміністративне право України : навч.-метод. посіб. / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Одеса : Юрид. літ-ра, 2002. – 312 с.

14. Адміністративне право України / [Битяк Ю. П., Богуцький В. В., Гаращук В. М. та ін.] ; під ред. Ю. П. Битяка . – Х. : Право, 2001. – 528 с.

15. Попов Л. Л. Административное право : учебник / Козлов Ю. М., Овсянко Д. М., Попов Л. Л. – М. : Юристъ, 2002. – 697 с.

16. Свида О. Г. Адміністративні суди в Україні: становлення та перспективи розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / О. Г. Свида. – Одеса, 2008. – 17 с.

17. Закон України «Про судоустрій та статус судів» : від 07.07.2010 р., № 2453-VI // Голос України. – 03.08.2010. – № 142.

18. Кодекс України про адміністративні правопорушення // ВВР України. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

Юрченко Ю. В. Об'єкт адміністративно-правових відносин у сфері регулювання діяльності адміністративних судів / Ю. В. Юрченко // Форум права. – 2012. – № 2. – С. 808–812 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12jjvras.pdf>

Виконано аналіз поняття об'єкту адміністративно-правових відносин, а також визначено дефініцію об'єкта адміністративно-правових відносин у сфері регулювання діяльності адміністративних судів в Україні.

Юрченко Ю.В. Объект административно-правовых отношений в сфере регулирования деятельности административных судов

Выполнен анализ понятия объекта административно-правовых отношений, а также определена дефиниция объекта административно-правовых отношений в сфере регулирования деятельности административных судов в Украине.

Yurchenko Ju.V. The Object of the Administrative and Legal Relations in the Sphere of Regulation of the Administrative Courts

The analysis of the concept of the object of administrative and legal relations is made, as well as the definition of an object defined by administrative and legal relations in the regulation of administrative courts in Ukraine.